

MLJ

مجله حقوق پزشکی

دوره پانزدهم، شماره پنجاه و ششم، ۱۴۰۰

Journal Homepage: <http://ijmedicallaw.ir>

مقاله پژوهشی

تأثیر مولفه حق سلامت کودکان بر قابلیت استنادپذیری داده‌ها و سوابق الکترونیک

مهرداد رزمی^۱، مصطفی ماندگار^{۲*}، مسعودرضا رنجبر صحرایی^۳، رضا زارعی^۴

۱. دانشجوی دکترای حقوق خصوصی، گروه حقوق، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

۲. استادیار حقوق خصوصی، گروه حقوق، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

۳. استادیار حقوق خصوصی، گروه حقوق، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

۴. استادیار حقوق خصوصی، گروه حقوق، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: پس از ورود فناوری‌های نوین اطلاعاتی بر زندگی مردم، کم‌کم آثار این ارمغان، بر جنبه‌های متعدد زندگی از جمله حقوق کودک هویدا گردید. به همین منظور در عصر حاضر نیاز به واکاوی موضوعاتی است که در نتیجه آن بتوان حقوقی را که از کودکان برحسب وجود فضای اطلاعاتی نوین تحت عنوان فضای مجازی، مورد همجه و تحدید قرار گرفته، احیا نمود. در فضای مجازی کودک با داده‌ها و سوابق الکترونیکی بسیاری مواجه می‌شود که ممکن است سلامت جسمی، روحی و روانی و متعاقباً آینده فردی و حیثیتی وی را تهدید نماید. هدف از این تحقیق بررسی شرایطی است که قابلیت استنادپذیری داده‌ها و سوابق الکترونیک به لحاظ حمایت از حق سلامت کودک تحت تاثیر قرار می‌گیرد.

مواد و روش‌ها: این پژوهش، یک مطالعه توصیفی تحلیلی آینده‌نگر است. جامعه مورد مطالعه کودکان و نوجوانان با نگاه به حق سلامت آنها در فضای مجازی در حال و آینده است که یا خود به نوعی با فضای مجازی ارتباط برقرار می‌کنند یا اطلاعات آنها توسط دیگران در این فضا ثبت و ضبط می‌گردد.

یافته‌ها: ثبت و ذخیره نامحدود اطلاعاتی از کودکان توسط موسسات آموزشی، ورزشی، فرهنگی و برخی سایت‌های مرتبط ممکن است آتیه هویتی وی را دچار خدشه و نقصان نماید زیرا با انتشار مطالب در فضای مجازی، به نوعی سند و دلیلی از یک واقعه در یک فضای لایتنهای تولید می‌گردد که حذف آن تقریباً غیرممکن است که این امر می‌تواند از موارد نقض حق سلامت کودک باشد.

ملاحظات اخلاقی: صداقت و امانت‌داری در تحلیل متون و استناددهی رعایت گردید.

نتیجه‌گیری: این مطالعه نشان داد چنانچه داده‌ها و سوابق الکترونیک در فضای مجازی، مولفه حق سلامت کودکان را در مواردی از قبیل ارائه، دسترسی و جمع‌آوری داده‌ها، تبلیغ و حسن نیت، رعایت نکنند قابلیت استنادپذیری و اعتبار داده‌ها و سوابق الکترونیک ناممکن تلقی و از نظر اجرای مفاد و سایر آثار در حکم اسناد معتبر و قابل استناد در مراجع قضائی و حقوقی تلقی نمی‌شوند.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۲/۰۸

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۵/۱۶

تاریخ انتشار: ۱۴۰۰/۰۲/۲۵

واژگان کلیدی:

استنادپذیری داده‌ها

حق سلامت

سوابق الکترونیک فضای مجازی

حقوق کودک

* نویسنده مسؤؤل:

مصطفی ماندگار

آدرس پستی: ایران، شیراز، دانشگاه

آزاد اسلامی، واحد شیراز، گروه حقوق.

کد پستی: ۷۱۹۸۷-۷۴۷۳۱

تلفن: ۷۱-۳۲۲۷۹۱۲۷

پست الکترونیک:

drmandegar@gmail.com

۱. مقدمه

فضای مجازی عرصه‌ای است که حقوق و تکالیف متعددی در آن معنا می‌یابد. حقوق کودکان در این فضا از جمله حقوق مطروحه می‌باشد که در ابعاد مختلف می‌تواند مورد بررسی قرار بگیرد. قانون‌گذار جمهوری اسلامی ایران در موارد مختلفی احکامی را برای کودکان، صغار و... وضع نموده است، لکن هیچ‌گاه به‌طور صریح این واژه در ادبیات حقوقی داخلی تعریف نشده است از جمله حکم قانون‌گذار مبنی بر «ضرورت رعایت کودکان» در ماده ۳۵ قانون تجارت الکترونیک. اما «کنوانسیون ۱۹۸۹ حقوق کودک» واژه کودک را به شرح ذیل تعریف نموده است: «از نظر این کنوانسیون منظور از کودک افراد انسانی زیر سن ۱۸ سال است، مگر این که طبق قانون قابل اجرا در مورد کودک، سن بلوغ کمتر تشخیص داده شود.» فلذا مقصود از حقوق کودکان، ناظر به آن دسته از افرادی است که از حیث قانونی سن آنها زیر ۱۸ سال باشد. دولت جمهوری اسلامی ایران در اسفند ۱۳۷۲ با «قانون اجازه الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران به کنوانسیون حقوق کودک» و با تصویب مجلس شورای اسلامی و تأیید شورای نگهبان رسماً این کنوانسیون را پذیرفت. البته پذیرش کنوانسیون ۱۹۸۹ حقوق کودک، مشروط بر این نکته است که مفاد آن در هر مورد و هر زمان در تعارض با قوانین داخلی و موازین اسلامی باشد یا قرار گیرد از طرف دولت جمهوری اسلامی ایران لازم‌الرعایه نباشد. از همین‌رو در این پژوهش، به تبیین دقیق حقوق کودک در فضای مجازی پرداخته شده است که کودک در این فضا، با حجم گسترده‌ای از اطلاعات و مسایل مجاز و غیرمجاز که ممکن است به‌طور ارادی یا غیرارادی دسترسی پیدا کند، و نشانگر دوگانگی این فضا نه تنها برای کودکان بلکه برای بزرگسالان نیز می‌باشد، ولی به سبب شرایط خاص عاطفی-روانی و جسمانی کودک که اهلیت کافی برای تمییز مسایل و موضوعات مختلف را از یکدیگر ندارد بیشتر مورد بزه‌دیدگی و بزه‌پذیری واقع می‌شود. کنوانسیون‌ها و قوانین مرتبط با کودک هم‌آنطور که شایسته و بایسته است نمی‌تواند پاسخگوی نیاز حفظ و صیانت از حقوق

کودکان در عالم واقع باشند و نیز تسری این قوانین به فضای مجازی نمی‌تواند تمام ابعاد این پدیده مذموم را در این جامعه‌ی نوین پوشش دهد و تنها بخش محدودی از جرایمی که در این فضا برعلیه کودکان و حقوق آنها رخ می‌دهد را می‌تواند جرم‌انگاری کند از همین‌رو، فضای مجازی در خصوص حقوق کودکان نیازمند قوانین و مقررات خاص خویش است (۱). به همین دلیل ساختار کلی مقاله شامل مطالبی در خصوص ماهیت ادله الکترونیک، استناد الکترونیک، معرفی فضای مجازی، تعاریف پیرامون داده‌های الکترونیک، حقوق کودکان، قلمرو حقوقی کودکان در فضای مجازی، صیانت از حیثیت و کرامت کودکان و .. مطالبی از این قبیل خواهد بود.

۲. ملاحظات اخلاقی

صداقت و امانت‌داری در تحلیل متون و استناددهی رعایت گردیده است.

۳. مواد و روش‌ها

این پژوهش، یک مطالعه توصیفی تحلیلی آینده‌نگر است. جامعه مورد مطالعه کودکان و نوجوانان با نگاه به حق سلامت آنها در فضای مجازی در حال و آینده است که یا خود به نوعی با فضای مجازی ارتباط برقرار می‌کنند یا اطلاعات آنها توسط دیگران در این فضا ثبت و ضبط می‌گردد.

۴. یافته‌ها

ثبت و ذخیره نامحدود اطلاعاتی از کودکان توسط موسسات آموزشی، ورزشی، فرهنگی و برخی سایت‌های مرتبط ممکن است آتیه هویتی وی را دچار خدشه و نقصان نماید زیرا با انتشار مطالب در فضای مجازی، به نوعی سند و دلیلی از یک واقعه در یک فضای لایتنهای تولید می‌گردد که حذف آن تقریباً غیرممکن است که این امر می‌تواند از موارد نقض حق سلامت کودک باشد.

۵. بحث**۵-۱. تعاریف مفهومی واژگان**

به دلیل وجود تعاریف گوناگون ضروری است در ابتدا به تبیین مفاهیم پرداخته شود و در این قسمت به بیان مفهوم واژه‌های کودک، فضای مجازی و ادله اثبات می‌پردازیم، در این رابطه مهمترین مفهوم، کودک است که در ابتدای بحث آن را تبیین می‌کنیم.

۵-۱-۱. کودک

کودک یا صغیر پسر و دختری است که به بلوغ شرعی نرسیده باشد و از محجورین است، به محض رسیدن به بلوغ حجر او محو می‌شود، بدون اینکه احتیاج به صدور حکم از سوی حاکم شرع باشد، اگر پیش از بلوغ به حدی رسد که دارای تمیز باشد او را صغیر ممیز گویند (۲).

۵-۱-۲. کودک در قوانین ایران

مطابق ماده ۱۲۱۰ قانون مدنی در حقوق ایران نیز کودک به کسی اطلاق می‌شود که به حد بلوغ شرعی نرسیده باشد و سن بلوغ پسر، پانزده سال تمام قمری و سن بلوغ دختر، نه سال تمام قمری است (۳).

۵-۱-۳. کودک از منظر کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹

این کنوانسیون در ۵۴ ماده در ۲۰ نوامبر ۱۹۸۹ به اتفاق آرا در مجمع عمومی سازمان ملل متحد مورد تصویب قرار گرفته و در سپتامبر ۱۹۹۰؛ یک ماه پس از آنکه بیست کشور کنوانسیون را مورد تصویب قرار داده و به آن ملحق شدند؛ لازم‌الاجرا گردید. در اجرای مفاده ۴۳ آن جهت حصول اطمینان از اجرای کنوانسیون مذکور، کمیته‌ای با عنوان "کمیته حقوق کودکان"، متشکل از ۱۰ نفر از متخصصین صلاحیت‌دار از ۵ قاره جهان در سازمان ملل متحد تشکیل شده است. کمیته مزبور بعنوان نهاد ناظر کمیسیون محسوب می‌گردد که وظیفه بحث و گفتگو میان کشورهای عضو در جهت ارتقاء حقوق کودک را به عهده دارد. دو پروتکل الحاقی

این کنوانسیون شامل: به کارگیری کودکان در درگیری‌های مسلحانه و نیز فروش، فحشاء و بهره‌برداری جنسی از کودکان است که هر دو، مصوب ۲۵ می سال ۲۰۰۰ میلادی طبق قطعنامه مجمع عمومی می‌باشد (۴). این کنوانسیون مشتمل بر ۵۴ ماده و تا آگوست سال ۲۰۱۱ میلادی، ۱۹۴ کشور عضو این کنوانسیون گردیده‌اند. مفاد این کنوانسیون را در یک تقسیم‌بندی کلی به شش گروه کلی می‌توان تقسیم کرد:

الف- موادی که به مسائل کلی تعریف کودک، اصل عدم تبعیض و اصل مصلحت محوری در حقوق کودک می‌پردازد.

ب- موادی که حقوق مدنی و سیاسی کودک را دربردارد.

ج- موادی که به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کودک می‌پردازد.

د- موادی که به امور خاص کودکان مانند نقش و جایگاه والدین در ارتباط با کودکان اختصاص داده شده و در مواد ۱-۴۱ کنوانسیون، مقرر شده است.

ه- بخش دوم کنوانسیون که به طور عمده به مسائل مربوط به کمیته حقوق کودک نظر کرده است.

و- و سرانجام، بخش سوم که بخش پایانی این کنوانسیون است، موادی را به مسائل اداری مربوط به کنوانسیون همچون، الحاق و امضا و اصلاح این سند بین‌المللی حقوق بشری اختصاص داده است. پیش از تصویب کنوانسیون مزبور- اعلامیه جهانی حقوق بشر در دو ماده ۲ و ۲۵؛ به صورت مستقیم و غیرمستقیم حقوق کودک را اجماً، مورد بررسی قرار داده بود. ماده ۲۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی؛ که یک سند الزام‌آور بین‌المللی است؛ با تفصیل بیشتری در سه بند به حقوق کودکان پرداخته و ضمن تاکید بر اصل عدم تبعیض در مورد کودکان؛ حق حمایت شدن کودک در سه حوزه خانواده، جامعه و کشور را مورد توجه قرار داده است. اعلامیه ۱۹۵۹ حقوق کودک با تفصیل بیشتری به حقوق کودک پرداخت. با وجود این؛ تمام اسناد فوق جامعه بین‌الملل، در واقع از عدم کفایت نظام حقوقی کارا در حمایت از کودکان رنج می‌بردند. الزام‌آور نبودن اعلامیه‌ها و مجمل

می‌گیرند (۶). از نظر «ولمن» افراد متفاوت به شبکه‌های متفاوت متصل می‌شوند و می‌توانند برای یک فرد منابع متنوع‌تری فراهم آورند. اما در زندگی واقعی معمولاً با افرادی رابطه برقرار می‌کنند که به خود آنان شباهت دارند و از این جهت منابع موجود در شبکه اجتماعی شخصی خود را کاهش می‌دهند. اما در فضای مجازی شرایط به گونه‌ای دیگر است، عدم شناخت اولیه از کسانی که در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی مجازی حضور دارند احتمال ایجاد رابطه میان افراد بسیار متفاوت را فراهم می‌آورد (۷). چنین رابطه‌ای که تنوع بیشتری نسبت به روابط موجود در زندگی واقعی دارند توان شخص را برای دستیابی به منابع بیشتر (به ویژه اطلاعات بیشتر و متنوع‌تر) فراهم می‌آورد. هرچند ممکن است این پیوندها ضعیف پنداشته شوند «ولمن» معتقد است اثرات اینترنت در جهت افزایش ارتباطات اینترنتی یکسان نیستند، همچنان که ملاحظه می‌شود ولمن اثرات اینترنت را کاملاً در جهت افزایش ارتباطات اجتماعی ارزیابی نمی‌کند، بلکه آن را تابع نوع استفاده‌ای که از آن می‌شود می‌داند. «ترکل» معتقد است هنگامی که نامه‌های الکترونیکی خود را می‌خوانیم و یا در یک بحث همزمان اینترنتی شرکت می‌کنیم، در فضای مجازی به سر می‌بریم (۷). «مک لوهان» معتقد است که تحت تأثیر وسایل ارتباط الکترونیکی، انسان‌ها وارد مرحله جدیدی از زندگی اجتماعی می‌شوند، این وسایل جدید به انحصار ارتباط چاپی پایان داده و بیان شفاهی و ادراک سمعی را احیاء می‌کند. اکنون تحت تأثیر وسایل الکترونیکی در راه ایجاد چنین جامعه‌ای طرز زندگی، نظام آموزشی، ادبیات، هنرها و به طور کلی همه نظام فرهنگ انسانی دگرگون شده است (۷).

بودن میثاق بین‌المللی در پوشش تمامی ابعاد مورد نیاز در حمایت از حقوق کودک آشکار بود. از این‌رو، تدوین‌کنندگان کنوانسیون حقوق کودک در دیباچه این کنوانسیون ضمن تاکید بر نقش اسناد پیشین؛ بر این نکته اذعان داشته‌اند که کنوانسیون ۱۹۸۹ در ادامه همان حرکت در حمایت از حقوق کودک است (۴).

۵-۱-۴. فضای مجازی

فضای مجازی را می‌توان برای توصیف تمام انواع منابع اطلاعاتی موجود شده از طریق شبکه‌های رایانه‌ای به کار برد، در حقیقت فضای مجازی نوع متفاوتی از واقعیت مجازی و دیجیتالی است که توسط شبکه‌های رایانه‌ای هم پیوند تامین می‌شود که با اندکی مسامحه می‌توان آن را مترادف با شبکه جهانی اینترنت دانست (۵).

۵-۱-۵. تعریف ادله الکترونیکی

اطلاعات و داده پیام‌ها و سوابق الکترونیکی ثبت شده در سامانه‌های رایانه‌ای، اینترنت به عبارتی در فضای مجازی، ادله الکترونیکی گفته می‌شود. که البته اعتبار هر یک تحت شرایطی قابل پذیرش است.

۵-۲. چارچوب نظری پژوهش

در فضای امروزه، نقش رسانه‌ها در جامعه‌پذیری کودکان و جامعه‌پذیری درازمدت بزرگسالان، به طور گسترده مورد قبول قرار گرفته است. با وجود این، برخی فرضیه‌های اساسی درباره اثرات بالقوه‌ی رسانه‌ها، در سیاست‌های کنترل رسانه‌ها، تصمیم‌گیری‌های خود رسانه و هنجارها و انتظارات والدین در زمینه استفاده کودکان از رسانه‌ها، متجلی می‌شوند اغلب نظریه‌های اخیر درباره تأثیر فرهنگی، بر این باورند که رسانه‌ها با عرضه کردن نقش‌ها و رفتارهایی که برای ثبات اجتماعی مطلوب هستند و از آنجا که رسانه‌ها نقش صدایی مقتدر را برای همه مردم برعهده دارند و کودکان زمان قابل توجهی را صرف آنها می‌کنند، در صف اول عوامل جامعه‌پذیرکننده قرار

¹ Wellman

² Turkle

³ Marshall McLuhan

۳-۵. پیشینه پژوهش

سلیمانی در پایان‌نامه خود تحت عنوان «تضمین‌های حقوق بشری در حمایت از کودکان در فضای سایبر» بیان می‌دارد که فضی کودک به عنوان عضوی از جامعه که نیازمند حمایت و توجه ویژه‌ای است در معرض آسیب‌های اجتماعی فضای سایبری جدید قرار دارد (۸). حمایت و کنترل کودکان در فضای سایبر براساس معیارهای مناسب بررسی می‌گردد تا لزوم همکاری میان سازمان‌های بین‌المللی، دولت‌ها و صنعت اینترنت و نقش آموزش در افزایش توانایی کاربران فضای سایبر مشخص گردد. نتایج پژوهش درویش‌وند با عنوان «حقوق کودکان در فضای سایبر با تاکید بر کنوانسیون حقوق کودک» بیانگر برخی از بسترهای موجود در فضای سایبر، رسانه‌ها و شبکه‌های مجازی به منظور بهره‌مندی کودک از حقوق خود به ویژه حق بر آموزش می‌باشد (۹). منوچهری در مقاله خود تحت عنوان «آیین کشف و ابراز دلیل در فضای مجازی» بیان می‌دارد که فرایند کشف، تفتیش و حفاظت از ادله الکترونیکی و نیز ابراز چنین دلایلی از سوی ذینفع در دادگاه حاوی مسایل مهمی است که نیاز به بررسی دارند (۱۰). اصول و تشریفات که در این فرایند به کار گرفته می‌شوند و نیز ضمانت اجرای اقداماتی که صورت می‌گیرد، از جمله این مسایل می‌باشند. مودن‌زادگان در مقاله خود تحت عنوان «استنادپذیری و تحصیل ادله الکترونیکی در حقوق کیفری ایران» نشان می‌دهد که دلایل الکترونیکی انعکاس متفاوتی از سایر دلایل مطروحه در دنیای فیزیکی دارند و به علت دارا بودن ویژگی‌های منحصر به فرد خود مستلزم قواعد و تدابیر جدیدی می‌باشند (۱۱).

۴-۵. ادله اثبات الکترونیک

براساس ماده ۱۲ قانون تجارت الکترونیک ایران ادله و اسناد اثبات دعوا ممکن است به صورت داده‌پیام بوده و در هیچ محکمه یا اداره دولتی نمی‌توان براساس قواعد ادله موجود، ارزش اثباتی داده‌پیام را صرفاً به دلیل شکل آن رد کرد (۱۲).

۴-۵. ۱. ماهیت استنادپذیری ادله

استنادپذیری ادله الکترونیک عبارت از واجد اعتبار بودن داده‌های الکترونیکی در محضر دادگاه و ایفای نقش در صدور رأی مقتضی است. برای این که دلیل الکترونیک قابل استناد باشد باید واجد چند شرط باشد: نخست قابلیت ارائه؛ در محیط‌های رایانه‌ای ضبط اسناد باید به گونه‌ای باشد که در موارد لزوم، امکان ارائه و بازتولید آن میسر و قانون اعتبار آن را به رسمیت شناخته باشد، در غیر این صورت در موقع اختلاف، قابلیت ارائه به دادگاه یا مراجع حل اختلاف را نخواهد داشت؛ دوم اصالت؛ اطلاعات رایانه‌ای به سهولت قابل تغییرند و کپی‌برداری از آن‌ها به سهولت صورت می‌گیرد؛ از این‌رو امکان تشخیص اصل از کپی به آسانی امکان‌پذیر نیست؛ سوم قابلیت ایجاد علم عادی؛ علم به معنی آگاهی انسان نسبت به ماهیت وقایع و پدیده‌های اطراف است، حالتی است که در نتیجه‌ی سنجش قراین، شواهد و اوضاع و احوال حاکم بر پدیده‌های خارجی به دست آمده و با حصول آن امکان هرگونه مخالفت از بین می‌رود (۱۳).

ادله الکترونیکی برای قرارگیری بر روی میز محاکمه و مستند صدور رأی دادگاه شدن باید مراحل طی کند. جمع‌آوری ادله الکترونیکی شامل حلقه‌های متعددی همچون حفاظت، تفتیش و توقیف، شوند و غیره می‌باشد.

به هنگام جمع‌آوری ادله الکترونیکی باید هر قطعه‌ای از ادله جمع‌آوری شده و بر آن‌ها نظارت کامل شود و نباید بعضی از ادله مورد غفلت واقع شود، بنابراین، نباید پرداختن به هریک از ادله‌ی موجود در صحنه‌ی جرم (چه ادله‌ی سنتی و چه ادله‌ی الکترونیکی) موجبات غفلت از ادله‌ی دیگر را فراهم آورد. هم‌چنین به هنگام جمع‌آوری باید زمان مقرر مدنظر قرار گرفته شود تا هیچ‌یک از طرفین نتوانند نسبت به اقامه‌ی دعوی مبنی بر جبران خسارت و ضرر و زیان اقدام نمایند.

در رابطه با قانون جمع‌آوری و استنادپذیری ادله الکترونیکی مصوب سال ۱۳۹۳ دو عنصر بسیار مهم وجود دارد که باید در بطن این قانون وجود داشته باشد که این دو عنصر به شرح زیر است:

همانگونه که در مورد سایر ادله کلاسیک (مانند اقرار و شهادت) قانون‌گذار مولفه‌های یک دلیل کامل و قابل استناد را مشخص نموده است، در مورد ادله الکترونیکی با توجه به ویژگی‌های منحصر به فرد آن‌ها، لازم است مولفه‌های یک دلیل الکترونیکی استنادپذیر مشخص شود تا معیار نوعی در ارزیابی این ادله در اختیار دادرسان قرار گیرد (۱۵).

همانطور که مبرهن است با بکارگیری فن‌آوری رایانه نه تنها راه‌های نوینی برای ارتکاب جرم و سوءاستفاده از فضای سایبری به روی مجرمین گشوده بلکه مشکلات جدی‌ای را نیز در زمینه آیین رسیدگی کیفری و بکارگیری از مدارک و دلایل الکترونیکی ناشی آنها در فرایند کیفری بوجود آورده است. زیرا، با تولید و جایگزینی مدارک و دلایل الکترونیکی به جای مدارک و دلایل سنتی که از ویژگی‌هایی نظیر غیرقابل رویت و غیرلموس بودن برخوردار هستند، مشکلات زیادی برای مقامات پلیسی و قضایی از حیث کشف، شناسایی، تفتیش و بازرسی، توقیف، گردآوری، حفظ و نگهداری ادله الکترونیکی در فرایند کیفری بوجود آورده است. بنابراین، ویژگی‌های ادله ناشی از فن‌آوری اطلاعات و مشکلات ناشی از آن سبب شده است که موانعی برابر استنادپذیری ادله الکترونیک بوجود آید (۱۶).

۵-۵. گستره حقوق سلامت کودکان از منظر جسم، روان

و اخلاق و ارتباط آن با استنادپذیری داده‌ها

فن‌آوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطاتی، تاثیر شگرفی بر این پدیده دارند. ماهواره و اینترنت و به طور کلی هر وسیله ایجادکننده فضای مجازی، با سهولتی باور نکردنی دنیایی از اطلاعات و القائات را پیش چشم کودک نمودار ساخته و امکان ارتباط کودک با جهان را فراهم می‌سازد و این ارتباط سریع و آسان، کنترل و نظارت والدین بر کودک را که، لازمه شناخت کودک و یافته‌های او به عنوان اولین سنگ بنای تربیت است، با چالش روبرو می‌سازد. از سوی دیگر امکان محافظت از اطلاعات جمع‌آوری شده از فضای مجازی با رمزهای شخصی، راه ورود والدین را به علاقه‌ها و سلیقه‌های کودک که براساس

نخستین عنصری که به یک قانون، نشاط و حیات می‌بخشد پروسه تصویب آن قانون است و دومین عنصر به محتوای استاندارد و صلابت مواد قانونی در بیان مقصود و بنیان‌های فلسفی متن موردنظر برمی‌گردد؛ به عبارتی انشای تخصصی و صحیح متون قانون (۱۴).

رویه‌ی بسیاری از افراد استفاده از اسناد کاغذی و قابل بایگانی است و تمایلی برای تغییر این رویه و مبدل کردن ادله‌ی کاغذی به سیستم ادله‌ی الکترونیکی را ندارند ولی با توجه به پیشرفت تکنولوژی و دانش بهتر است با بخشیدن ارزش اثباتی و اعتبار به ادله‌ی الکترونیکی، به شکل کاملاً قانونی تثبیت گردند تا در نتیجه افراد به اندیشه‌ی تغییر رویه و روی آوردن به ادله‌ی الکترونیکی واداشته شوند (۱۴).

۵-۴-۲. ادله و سوابق الکترونیکی

در عصر حاضر روزانه مقادیر زیادی از سوابق الکترونیکی از اعمال بشر در نقاط مختلف ذخیره می‌شوند که چشم‌پوشی از آن‌ها در اثبات دعاوی به ویژه در فرایند رسیدگی کیفری که دلایل اثبات غالباً از پیش تمهید شده نیستند، تقریباً غیرممکن است، به ویژه با توجه به اینکه جرایمی صرفاً در این فضای مجازی بروز پیدا می‌کنند و اثبات آن‌ها از رهگذر ادله فیزیکی و مرسوم میسر نیست. بهره‌گیری از داده‌های دیجیتال، با عنایت به ماهیت خاص و شکننده آن‌ها، مستلزم قواعد ویژه در باب جمع‌آوری و استنادپذیری است. در جمع‌آوری ادله الکترونیکی توسط مأموران اجرای قانون، به لحاظ فنی اگر زنجیره حفاظتی مورد توجه قرار نگیرد، صحت و تمامیت آن‌ها با تردید جدی مواجه می‌شود و به لحاظ حقوقی جهت صیانت از حریم خصوصی اطلاعات و ارتباطات، اگر تشریفات قانونی رعایت نشود، عدم مشروعیت تحصیل دلیل، بطلان ادله را به دنبال خواهد داشت. به لحاظ استنادپذیری، اگرچه در حقوق کیفری ایران پذیرش ادله الکترونیکی به طور کلی همانند سایر نظام‌های مبتنی بر ارزیابی آزاد دلیل، با مشکل چندانی مواجه نیست، اما به این معنا نیست که این حوزه را بی‌نیاز از قانون‌گذاری دانست.

پیوستن ایران به پیمان نامه جهانی حقوق کودک مفاد آن جزء حقوق داخلی هم محسوب می شود. لذا، حقوق دانان می توانند از ظرفیتی که در قوانین وجود دارد استفاده کنند تا با شناساندن موارد قانونی رعایت کودکان در فضای مجازی، امکان حمایت از حقوق آنها در قبال هر اقدامی که سلامت جسمی، روانی را تحت تاثیر قرار می دهد، فراهم نمایند. پس این اعمال و ترک فعل های ممنوع شده ضمن آسیب به نهاد فردی کودک در سنین پایین، موجبات اختلالات روانی، کاهش اعتماد بنفس در اجتماع، انزوا، طردشدگی اجتماعی، مختل شدن سلامت روحی و جسمی فرد در سنین بزرگسالی را در پی خواهد داشت.

در زمره آسیب های نوپدید که در ارتباط با کاربرد انواع شبکه های اجتماعی مجاز شناسایی شده است، مشکل اعتیاد اینترنتی قرار دارد: وابستگی روزافزون مخاطبان به شبکه های اجتماعی و صرف کردن زمان های طولانی برای انتشار پست، بازنشر پست های سایرین، لایک کردن و امتحان کردن سایر قابلیت هایی که شبکه های اجتماعی در اختیار آنها قرار می دهند، نوعی از اعتیاد اینترنتی (Internet Addiction) به نام اعتیاد به شبکه های اجتماعی (Social Media Addiction) به وجود آورده است.

این اعتیاد به شبکه های اجتماعی عوارض روحی متفاوتی برای کاربران دارند که افسردگی، خجالتی شدن، گوشه گیری و تمایل به دوری از اجتماع و کاهش اعتماد به نفس از جمله این عوارض است (۲۰). درخصوص دلایل گرایش افراد به اینترنت و استفاده اعتیاد آور از آن، نشان داده افرادی که وقت زیادی را صرف استفاده از اینترنت می کنند، کسانی هستند که در زندگی با مشکلاتی مواجه اند.

این افراد با صرف زمان زیادی برای دستیابی به اطلاعاتی که در بسیاری از مواقع بیهوده است، علاوه بر اتلاف وقت خود، دچار آسیب های این شبکه ها نیز می شوند (۲۱).

از دیگر آسیب های نوپدید شبکه های اجتماعی خشونت اینترنتی است. خشونت مجازی یکی دیگر از نتایج مخرب حاصله از دنیای مجازی در کلیه کشورهای جهان است. در هر

اطلاعات جمع آوری شده محک زده می شود، می بندد. این در حالی است که در جامعه امروزی، والدین کمتر از فرزندان خود با فن آوری های نوین ارتباطی آشنایی دارند و این شکاف، امکان نظارت و کنترل بر کودک را کم کرده یا از بین می برد (۱۲).

حقوق سلامت برای کودکان تحت لوای حقوق پزشکی، قلمرو گسترده ای دارد و لذا آنچه هم جهت با موضوع پژوهش کنونی است، مسئله حق برخورداری از سلامت جسم و روان معطوف به تامین برابر آن برای همه کودکانی است که گاهاً این دسته از حقوق (حق سلامت) با نقض در اجرا و پیاده سازی روبرو هست (۱۷). حق سلامت این حق شامل مجموعه ای از حقوق است که امنیت جسمی و روانی کودک را تامین و تضمین می کند از جمله دستیابی به اطلاعات سلامتی و حق اطلاع یافتن از مضرات برخی فعالیت ها و تهدیدات (۱۸). به همین دلیل می توان برخی از این حقوق را در ذیل، چنین تفکیک نمود:

- حق سلامت جسمانی مبتنی بر سلامت غذایی
- حق بهداشت و ایمن سازی در قبال بیماری ها و حوادث
- حق مصونیت از هر نوع آزار (۱۹).

۵-۵-۱. ارتباط حق سلامت کودکان و استنادپذیری

داده در فضای مجازی

به موجب قوانین داخلی و اسناد بین المللی، اساساً هر نوع سوءاستفاده جنسی از کودکان، آنان را در معرض آسیب جسمی و روانی شدید قرار می دهد و رشد و شکوفایی آنها را مختل می سازد. این موضوع در مراقبت های جسمی و روانی کودکان باید مورد توجه و حمایت باشد. از این رو، به منع هر نوع هرزه نگاری و سوءاستفاده جنسی از کودکان مطرح شده است. پیمان نامه جهانی حقوق کودک در مواد ۱۵ و ۲۷ به مراقبت های بهداشتی و تضمین سلامت جسمی و روحی و اخلاقی کودکان توجه نموده است و در ماده ۳۴ هر نوع فعالیت و درگیر کردن کودکان به فعالیت های جنسی، فحشا و استثمار جنسی را ممنوع ساخته است. اگرچه با توجه به

ولی با این حال در قانون تجارت الکترونیک در مواد ۳، ۳۵، ۵۱، ۵۷، ۶۹ و ۷۰ در مورد رعایت کودکان و حفظ سلامت در فضای مجازی حمایت‌هایی لحاظ گردیده است. که به لحاظ منع قانونی قانون‌گذار از انجام اعمال مورد اشاره در مواد قانونی فوق، بطور یقین اعتبار و قابلیت استنادپذیری تمامی داده‌های تحت تاثیر قرار خواهد گرفت.

۵-۲-۵. نقض حقوق کودکان در فضای مجازی و آثار و پیامدهای

پیامدهای

همان‌طور که یکی از اصلی‌ترین مدافعان حقوق و منافع او نیز، والدین محسوب می‌شوند. بنابراین صرف پدر یا مادر بودن به این معنی نیست که آنها لزوماً کاری می‌کنند که به نفع کودک است. یعنی والدین نیز ممکن است اشتباه کنند. از طرف دیگر حفظ منافع کودک، به دلیل آسیب‌پذیری‌اش، وظیفه همه ماست. حتی اگر پدر و مادر این کار را نکنند، افراد جامعه موظف به رعایت و حفظ حقوق کودک هستند. انتشار تصاویر کودک و اطلاعات مربوطه، در حال و آینده می‌تواند به کودک آسیب بزند. پس خانوادگی یا شخصی بودنش، جلوی مضرات احتمالی‌اش را نمی‌گیرد. این نکته هم گفتنی است که نه تنها کودک، که بلکه همه می‌توانند از آثار احتمالی انتشار تصاویر امروز کودک در حال و آینده‌اش کاملاً مطمئن باشند. بنابراین درخواست کودک و رضایتش برای به اشتراک گذاشتن تصاویرش دلیل مناسبی برای انجام این کار نیست (۲۸). صرف‌نظر از مباحث مربوط به بلوغ و سن مسئولیت کیفری، یکی از ضروری‌ترین عناصر محافظت از این گروه سنی، تعیین مرز بزرگسالی و کودکی، به منظور تعیین افراد مشمول این قلمرو حمایتی می‌باشد. نقض جنبه‌های گوناگون حریم خصوصی یکی از دامنه‌های گسترده برای ورود صدمه به این گروه سنی است که آنان را در آستانه خطر قرار می‌دهد و بستری بالقوه برای گستره وسیعی از آسیب‌ها و مخاطرات ناشی از بزه‌دیدگی و بزهکاری قلمداد می‌گردد. در این راستا، با عنایت به پیشرفت فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، از جمله مهم‌ترین چالش‌های پیش روی کودکان و نوجوانان در این

جامعه‌ای بیماران روحی و روانی وجود دارند که از آزار و اذیت دیگران لذت می‌برند و به راه‌اندازی سایت‌های غیراخلاقی و خشونت‌آمیز می‌پردازند که هدف اصلی این سایت‌ها، جوانان و نوجوانان هستند (۲۲).

یکی از حقوق کودکان مرتبط با حق سلامت، حق تامین مالی مناسب است. کودکانی که در فقر رشد می‌کنند طیف وسیعی از پیامدهای نامطلوب سلامت و رشد را تجربه می‌کنند و در مقایسه با کودکان مرفه‌تر احتمال دارد در کودکی به شرایط مزمن مبتلا شوند که این امر نتایج منفی آموزشی و نتایج نامطلوب اجتماعی و روانشناختی در درازمدت را همراه دارد. به داشت ضعیف مرتبط با فقر کودکان، توانایی و رشد کودکان را محدود می‌کند و منجر به ضعف سلامتی در بزرگسالی می‌شود (۲۳).

در برخی جوامع کودکان و نوجوانان بصورت کنترل نشده در معرض خطر مباحث مطرح شده توسط والدین، معلمان، همسالان و رسانه‌ها (بطور فزاینده اینترنت) در مورد مسائل جنسی هستند (۲۴). اگرچه برخی نویسندگان در مورد اوضاع جامعه ایران سیاه‌نمایی نموده‌اند ولی با این حال آنچه مشهود است نتایج منفی فضای مجازی نسبت به کودکان تحت تاثیر حاکمیت نظام خانوادگی و دینی در خانواده‌های ایرانی به نسبت جوامع دیگر کمترین آثار را داشته است (۲۵).

یافته‌های پژوهشی داخلی و خارجی با توجه به مرور اسناد و مطالعات انجام شده در این حوزه نشان می‌دهد که مهارت خودکنترلی در کودکان و نوجوانان سهم بسزایی در کنترل خشم دارد. همچنین در تحقیقات بسیاری نشان داده شده است که تقویت و آموزش مهارت خودکنترلی در کودکان و نوجوانان می‌تواند در بالا بردن سلامت روان آنها و همچنین کنترل خشم و ارتکاب جرم در آنها نقش موثری داشته باشد (۲۶).

نتایج یک پژوهش نشان می‌دهد که کسانی که بر اثر استفاده از اینترنت و ماهواره، ارتباط ذهنی و عاطفی با غرب دارند، در مقایسه با دیگران، گرایش ضعیف‌تری به هویت ملی دارند (۲۷).

در جهت صیانت حریم خصوصی کودکان باید در دو جبهه به صورت همزمان صورت گیرد:

- تلاش در ایجاد همکاری میان سازمان‌های مجری قانون در سراسر دنیا
- آموزش مستقیم کودکان در مورد خطرات و فریب‌های اینترنت.

در تجمیع مطالب این بخش باید یادآورد شد که کودکان در اینترنت بخش قابل توجهی از اطلاعات شخصی خود را در محیط‌هایی چون اتاق‌های گفتگو شبکه‌های اجتماعی، سایت‌های بازی آنلاین و مثل آن افشا می‌کنند که جمع‌آوری غیرقانونی آن‌ها تهدیدی جدی برای حریم خصوصی آن‌ها به شمار می‌آید چرا که هرگز مشخص نیست که این اطلاعات بدست چه کسانی می‌افتد و چگونه مورد استفاده قرار می‌گیرند (۳۱). چنین وضعیتی می‌تواند کودکان را در معرض استفاده‌های تجاری از اطلاعات آن‌ها با هدف‌گیری تبلیغاتی قرار دهد. براساس ماده ۵۸ قانون تجارت الکترونیک ذخیره، پردازش و یا توزیع «داده‌پیام»‌های شخصی مبین ریشه‌های قومی یا نژادی، دیدگاه‌های عقیدتی، مذهبی، خصوصیات اخلاقی و «داده‌پیام»‌های راجع به وضعیت جسمانی، روانی و یا جنسی اشخاص بدون رضایت صریح آنها به هر عنوان غیرقانونی است. بنابراین داده‌ها و سوابق الکترونیک که برخلاف این ماده قانونی سلامت کودکان در فضای مجازی را تحت تاثیر قرار داده و به مخاطره اندازند به لحاظ اینکه براساس ماده ۱۴ قانون اخیرالذکر بطور مطمئن ایجاد نگردیده‌اند فاقد قابلیت استناد می‌باشند. اگرچه در ماده ۵۷ قانون تجارت الکترونیک مقرر گردیده تبلیغ و بازاریابی برای کودکان و نوجوانان زیر سن قانونی به موجب آیین‌نامه‌ای است که در ماده ۷۹ این قانون خواهد آمد. ولی در عمل در این آیین‌نامه که مصوب ۱۳۸۵/۰۹/۱۲ می‌باشد کلمه‌ای در مورد حقوق کودک اشاره نشده است.

ب) بازی‌های آنلاین: در سراسر جهان کودکان و نوجوانان بخشی از اوقات خود را به درگیر شدن با بازی‌های آنلاین می‌گذرانند و گاه از شبکه‌های اجتماعی برای آشنایی با همسن

خصوص می‌توان به مخاطرات ناشی از حضور ناگزیر این گروه سنی درد و محیط رایج برای آنان یعنی مدرسه و فضای سایبر اشاره نمود (۲۹). آسیب‌ها و خطرات بالقوه موجود برای کودکان در سراسر جهان را می‌توان در سه دسته کلی هدف‌گیری تجاری و تبلیغاتی، بهره‌برداری و استثمار جنسی کودکان و نقض حریم خصوصی آن‌ها تقسیم کرد.

الف) نقض حریم خصوصی: نقض حریم خصوصی در کودکان بمانند افراد بزرگسال نیست و الزاما رعایت برخی حریم‌های خصوصی که در بزرگسالان مورد احترام قرار می‌گیرد در کودکان الزامی نیست. بلکه ملاک رعایت معیارهایی است که جهت رشد فکری و شخصیتی صحیح کودک در جامعه ضروری است و کودک را آماده پذیرش عرف‌های زندگی اجتماعی جهت تکمیل شخصیتش می‌کند. چه بسا نظارت مکرر والدین بر فعالیت مجازی کودکان به ظاهر امر نقض حریم خصوصی آنها باشد ولی در واقع اینگونه نیست بلکه این امر خود ابزاری است جهت حفظ حریم خصوصی کودکان تا از آسیب‌های اجتماعی این حوزه در امان باشند. نمونه‌هایی از نقض حریم خصوصی کودکان به شرح زیر خواهد بود:

- ۱) گردآوری داده‌های شخصی بدون جلب رضایت و افشاء و انتقال آن.
- ۲) گردآوری داده‌های شخصی از طریق روش‌های غیرقانونی یا به صورت سری، یا هک اطلاعات والدین کودک.
- ۳) گردآوری داده‌های شخصی برای هدف غیرقانونی یا نامشروع، افشاء و انتقال آن.
- ۴) گردآوری داده‌های نادرست، ناقص یا قدیمی.
- ۵) نقض اصل ناشناس در گردآوری داده‌ها در موارد غیرضروری یا بدون اجازه (۳۰).

مدارس، کانون‌ها و مراکز آموزشی، ورزشی، تفریحی، سایت‌ها و... از جمله نهادهایی هستند که اطلاعات مختلف اشخاص را به دلایل گوناگون به دست آورده و برای استفاده‌های آتی ذخیره می‌نمایند. اطلاعاتی که کودکان در اختیار دیگران قرار می‌دهند می‌تواند بسیار خطرناک باشد. بر این اساس، اقدامات

۵-۶. نگاه میثاق بین‌المللی حقوق بر قضیه فضای

مجازی و کودکان

میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی بر لزوم تضمین آزادی بیان که شامل انتقال و دریافت آزاد اطلاعات از طریق هر رسانه‌ای می‌شود تأکید دارد، اما باید دقت داشت که این حق از جمله معدود حقوقی است که توسط این سند بین‌المللی مشمول محدودیت شده است. میثاق بدین نکته اشاره می‌دارد که اعمال حقوق تصریح شده در ماده ۱۴ مستلزم حقوق و مسئولیت‌های خاصی است و می‌تواند در صورت مغایرت با احترام به حقوق و حیثیت دیگران، حفظ امنیت ملی و با نظم حقوقی و سلامت با اخلاق عمومی مشمول محدودیت شود. بی‌شک نقض حریم خصوصی کودک و با قراردادن وی در معرض محتویات غیراخلاقی از جمله مواردی هستند که طبق تصریح میثاق خط قرمزی برای آزادی دریافت و انتقال آزاد اطلاعات به شمار می‌روند. از سوی دیگر ماده ۲۴ کنوانسیون حقوق کودک مقرر می‌دارد که کشورهای عضو متعهد هستند. تا از کودکان در مقابل همه اشکال سوءاستفاده و استثمار جنسی حمایت به عمل آورند بدین منظور همه کشورهای عضو باید همه اقدامات مقتضی ملی، دوجانبه و چندجانبه را برای جلوگیری از تشویق یا وادار کردن کودکان به شرکت در هرگونه فعالیت جنسی غیرقانونی و استفاده استثماری از کودکان در اعمال غیراخلاقی انجام دهند (۳۷). برای این منظور راهکارهای متعددی وجود دارد:

- استفاده از نتایج و پیشنهادهای کنفرانس‌های بین‌المللی

- استفاده از دستاوردهای موسسات بین‌المللی

- تنظیم و انعقاد کنوانسیون‌ها و قوانین متحدالشکل در سطح

منطقه‌ای و بین‌المللی

- بازنگری و بطور هماهنگ اصلاح مقررات داخلی کشورها با

استفاده از فرم‌ها و عرف‌های پذیرفته شده بین‌المللی.

و سال‌های خود و آزمودن چگونگی ارتباط با دیگران استفاده می‌کنند بی‌تردید فراگیر بودن تکنولوژی‌های مربوط به فضای مجازی محدود کردن دسترسی کودکان و نوجوانان را به امری ناممکن تبدیل می‌کند (۳۲).

ج) سوءاستفاده جنسی: هرکسی حق آزادی بیان را دارد. این حق صرف‌نظر از مرزها شامل آزادی جستجو، دریافت و انتقال اطلاعات و ایده‌های مختلف، که به صورت شفاهی، کتبی یا چاپی، در فرم هنر یا از طریق رسانه‌های دیگر که او انتخاب می‌کند، می‌باشد (۳۳). البته با توجه به اینکه دور زدن برخی محدودیت‌ها با انواع ابزارهای خاص امکان‌پذیر است بدیهی است، تلاش برای محافظت از کودکان بصورت آنلاین می‌تواند منجر به تضاد با حقوق آزادی بیان بزرگسالان شود (۳۴). حمله سایبری نسبت به جوانان رو به افزایش بوده و فشارهای آنلاین که می‌توانند تأثیرات طولانی مدت بر روی آنها و سلامت زندگی آنها داشته باشد در حال افزایش هستند (۳۵). اما مبنای حقوقی اصلی برای دسترسی آزاد کودکان به محتویات اینترنتی را می‌توان ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی دانست. این ماده بر این نکته تأکید دارد که هر کسی از حق آزادی بیان برخوردار است که شامل آزادی تفحص، دریافت و انتقال اطلاعات می‌شود، اینها دربرگیرنده همه عقاید، صرف‌نظر از ملاحظات مرزی، خواه به صورت شفاهی، مکتوب چاپی و به صورت هنری و هر رسانه دیگر است. به طور خاص‌تر ماده ۱۷ کنوانسیون حقوق کودک اشاره می‌دارد که کودکان باید به تمامی منابع گوناگون ملی و بین‌المللی اطلاع‌رسانی، به ویژه منابعی که برای سلامت جسمی و روانی وی مفید هستند. دسترسی داشته باشند. این ماده در ادامه به تمایل کشورهای عضو به تشویق وسایل ارتباط جمعی در راستای کاربری‌های اجتماعی و فرهنگی و نیز همکاری‌های بین‌المللی دولت‌های عضو در این زمینه تأکید می‌کند (۳۶).

۵-۷. حسن نیت در ارتباطات الکترونیک نسبت به**کودکان**

یکی از اصولی که اراده طرفین قرارداد بر پایه آن تفسیر می‌گردد حسن نیت است. حسن نیت را می‌توان مبنای بسیاری از قوانین و یا قواعد حقوقی، مانند ممنوعیت سوءاستفاده از حق یا ممنوعیت معاملات ناعادلانه و حمایت از طرف ضعیف قرارداد دانست (۳۸). ولی در ایران تنها قانونی که به نقش حسن نیت در تفسیر اشاره کرده ماده ۳ قانون تجارت الکترونیک می‌باشد. این ماده مقرر می‌دارد: «در تفسیر این قانون همیشه باید خصوصیت بین‌المللی، ضرورت توسعه هماهنگی بین کشورها در کاربرد آن و رعایت لزوم حسن نیت توجه کرد». علی‌رغم مطالب صدرالتوصیف به نظر می‌رسد تعریف حسن نیت در قراردادهای الکترونیک از سایر قراردادهای متفاوت باشد. بنابراین می‌توان حسن نیت را اینگونه تعریف نمود: حسن نیت در قراردادهای الکترونیک ارسال اطلاعات صحیح و ارائه اطلاعات ضروری، کافی و متناسب برای مخاطب است؛ به نحوی که مخاطب بطور متعارف به آن اطلاعات اعتماد کرده و براساس آن عمل نماید. پس از پذیرش حسن نیت آنگاه که نوبت به تشخیص مصداق حسن نیت می‌رسد عرف باید به عنوان معیار نهایی داوری کند (۳۹).

۵-۸. ممنوعیت معاملات ناعادلانه و حمایت از کودکان و**طرف ضعیف قرارداد**

مقررات حمایتی از مشتریان به ویژه از مصرف‌کنندگان در محیط الکترونیک بدین جهت وضع می‌شوند که خصوصا در مورد فروشگاه‌های مجازی، سایت‌ها توسط فروشندگان طراحی می‌شوند، کالاها و خدمات به صورتی که آنها مایل باشند ارائه می‌گردند و شروط معامله و نحوه پرداخت یک طرفه توسط آنان تعیین می‌شود و لذا مشتریان نقش تعیین‌کننده‌ای جز پذیرش آنچه به آنان ارائه شده و دادن سفارش و پرداخت وجه ندارند و برای آنها امکان مذاکره و رفع ابهام موجود نیست. علاوه بر این، چه بسا در مورد قانون حاکم بر معامله و مرجع صلاحیت‌دار برای رسیدگی به اختلافات احتمالی نیز در وبگاه

توسط فروشنده پیش‌بینی‌های شده باشد که با مصالح مشتریان سازگار نباشد (۴۰). اینگونه اقدامات بعضا سوءاستفاده از حق تلقی می‌شوند که البته این مفهوم یکی از مصادیق قاعده معروف «لاضرر» می‌باشد که مبنای آن نه تنها در فقه امامیه، بلکه در فقه اهل سنت نیز سابقه‌ای به قدمت تاریخ اسلام دارد. به استناد قاعده لاضرر، سوءاستفاده از حق همواره در تاریخ اسلام ممنوع بوده است (۴۱) و حدیث نبوی «لاضرر و لا ضرار فی الاسلام» مبین ممنوعیت مصادیق و جلوه‌های متفاوت اضرار از جمله سوءاستفاده از حق می‌باشد. از جمله مقررات حمایتی می‌توان به رعایت عدالت و انصاف، لزوم حسن نیت در معاملات و از جمله ضرورت رعایت افراد ناتوان و کودکان (م ۳۵ ق.ت.ا)، غیرموثر بودن شروط غیرمنصفانه به ضرر مصرف‌کننده (م ۴۶ ق.ت.ا) و ممنوعیت تبلیغات فریبنده و مشتبه‌کننده (م ۵۰ و ۵۲ ق.ت.ا) را نام برد.

۵-۹. معیارهای احراز عدم حسن نیت نسبت به کودکان

در قراردادهای الکترونیک عدم ارائه اطلاعات کافی و موثر در تصمیم‌گیری و بعضا سوءاستفاده برخی تولیدکنندگان از حقوق انحصاری خود در قالب سوء عرضه، فریبکاری در قراردادها و تبلیغات فریبنده جهت تاثیرگذاری بر کودکان جهت خرید کالا از موارد احراز عدم حسن نیت می‌باشد. مثلا ممکن است صاحب حق اختراع، از حق انحصاری خود بر شیوه‌های ضدرقابتی سوءاستفاده کند، مضافا به اینکه اگر حق اختراع به دارنده آن امکان انحصارگرایی و اقتدارطلبی در معامله را اعطا نماید، این خطر جدی‌تر خواهد بود (۴۲). در ارتباطات الکترونیک به لحاظ وضعیت ویژه و انعقاد قرارداد در فضای مجازی و عدم حضور فیزیکی طرفین احتمال هرگونه سوءاستفاده وجود دارد بدین منظور قانون‌گذار در مواد ۳۳ و ۳۴ قانون تجارت الکترونیک جهت جلوگیری از سوءاستفاده، فروشندگان و ارائه‌کنندگان کالاها و خدمات را ملزم به ارائه اطلاعاتی نموده تا در حد امکان مصرف‌کننده در محیط عادلانه اقدام به قبول ایجاب نماید. لذا عدم رعایت موارد قانونی بیان شده در مواد فوق‌الذکر که به عنوان حداقل

شخص حقیقی یا حقوقی و یا سیستم‌های رایانه‌ای تحت کنترل آنان قلمداد می‌نماید که منظور از سیستم رایانه‌ای تحت کنترل همان نماینده الکترونیکی می‌باشد. همچنین در ب م ۱۸ مقرر می‌دارد که اگر داده پیام به وسیله سیستم اطلاعاتی برنامه‌ریزی شده یا تصدی خودکار از جانب اصل ساز ارسال شود، منسوب به اصل ساز است.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادات

یکی از وجوه اهمیت بحث در این است که کودکان امروز معمولاً جزو آسیب‌پذیرترین قشر از کاربران فضای مجازی هستند که آثار زیانبار آن اعم از مشکلات اجتماعی، فرهنگی، شخصیتی در جامعه به طور جدی آینده آنان را تحت تاثیر قرار می‌دهد. به همین جهت پیشگیری و جلوگیری از سواستفاده ابزاری از کودکان و شناساندن حقوق کودک به والدین و پذیرش واقعیت وجودی کودک مستلزم تلاش مسئولان ذی‌ربط برای شناساندن حقوق کودکان به عنوان اعضای جامعه فردا می‌باشد. هرچند رشد علم و دانش و ارتقای تمدن بشری موجب تقلیل ارتکاب برخی از افراد از سواستفاده کودکان شده‌اند. برای حمایت از کودکان در این عرصه، لازم است قلمرو بحث در دو زمینه مشخص گردد: اول، دوران کودکی و نوجوانی و دوم، دامنه حریم خصوصی. در تعریف دوران کودکی و نوجوانی، سن بلوغ شرعی برای تعیین مسئولیت کیفری قابل طرح است و منافاتی با تعیین سن بالاتر (مثلاً ۱۸ سالگی) برای حمایت بیشتر از این قشر آسیب‌پذیر ندارد و اساساً با اصل لزوم حمایت ویژه سازگارتر است. همچنین در میان ابعاد مختلف حریم خصوصی، فضای سایبر و مدرسه دو حوزه مهم می‌باشند که در آنها زمینه نقض حریم خصوصی کودکان بیشتر وجود دارد ولی از آنجا که موضوع حریم خصوصی مستقلاً مورد توجه قانون‌گذار قرار نگرفته، لذا حریم خصوصی کودکان نیز مورد تقنین واقع نشده است. اهمیت بحث از زاویه دیگر در آن است که نقض حقوق کودکان، معمولاً نقض حقوق اولیا و اطرافیان آنها را نیز در پی دارد. بازاریابی و تبلیغات، تحقیقات علمی و سوءاستفاده

اطلاعات یاد شده است و نیز سایر شرایطی که در فصل حمایت از مصرف‌کننده قانون تجارت الکترونیک لحاظ گردیده مصادیقی از معیارهای احراز عدم حسن نیت تلقی می‌شود. لذا با توجه به این خصیصه در مقام تفسیر قرارداد نمی‌توان به قصد طرفین استناد نمود چرا که صرف احراز موارد فوق‌الذکر معیاری جهت عدم وجود حسن نیت می‌باشد. منظور اینکه در اینجا رفتار و عملکرد طرفین معیار محسوب می‌شود نه قصد آنها؛ اگر طرفین قصد سواستفاده نداشته ولی از عملکرد آنها حسن نیت احراز نشود، صرف قصد ملاک حسن نیت تلقی نمی‌شود. همچنین در مقام تفسیر براساس حسن نیت نمی‌توان همیشه انتظار رویه واحدی در تفاسیر داشت چرا که برخی مواقع مقتضیات قرارداد طرفین و اوضاع و احوال حاکم بر آن، ایجاب می‌نماید اصل حسن نیت اقتضای تفسیری را داشته باشد که نتیجه آن رسیدن به اهداف عالی این اصل به عنوان هنجار واقعی تفسیر می‌باشد. لذا مقتضیات عملگری طرف قرارداد می‌تواند معیاری جهت احراز عدم حسن نیت وی جهت رعایت کودکان باشد.

۵-۱۰. حسن نیت در عملکرد نمایندگان الکترونیک

درست نیست نماینده مستقل را چیزی بیش از ابزار کاربران بدانیم، چون این موضوع علی‌رغم این واقعیت که در انعقاد و یا اجرای قرارداد، کاربر به طور مستقیم درگیر و یا «مورد مشورت» نماینده الکترونیکی قرار نمی‌گیرد، دلالت بر این دارد که کاربر مسئول تمامی فعل و ترک فعل نماینده می‌باشد، حتی در صورتیکه درست عمل ننماید. با این حال رفتار هر دو، یعنی کاربر و نماینده الکترونیکی با هم مرتبط هستند (۴۳). یکی از معیارهای مهم برای رفتار قراردادی در سیستم قانون مدنی، شرط لزوم مذاکره، انعقاد و انجام قرارداد با حسن نیت می‌باشد. فرض بر این است که در زمان مذاکره و اجرای قرارداد توسط نمایندگان الکترونیکی، این نمایندگان بایستی خود را با استانداردهای رفتاری هماهنگ سازند (۴۴). قانون‌گذار در بند م ماده ۲ ق.ت.ا اگرچه صراحتاً نماینده الکترونیکی را تعریف ننموده ولی در این بند شخص را اعم از

جهت تاییدیه نیز با ارسال کد به تلفن همراه این شخص از کودک نبودن وی مطلع شوند.

۷. تقدیر و تشکر

این مقاله برگرفته از رساله دکتری می‌باشد لذا از محضر اساتید فرزانه و فرهیخته‌ای که در راه کسب علم و معرفت مرا یاری نمودند تقدیر و تشکر می‌گردد.

۸. سهم نویسندگان

نویسنده اول: مهرزاد رزمی، نویسنده دوم و نویسنده مسئول دکتر مصطفی ماندگار، نویسنده سوم: دکتر مسعود رضا رنجبر صحرائی، نویسنده چهارم: دکتر رضا زارعی.

۹. تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

جنسی از جمله اموری هستند که در قلمرو فضای مجازی زمینه‌ساز بزه‌دیدگی کودکان از طریق نقض حریم خصوصی‌شان می‌گردد. حسن نیت در قراردادهای الکترونیک ارسال اطلاعات صحیح و ارائه اطلاعات ضروری، کافی و متناسب برای مخاطب است؛ به نحوی که مخاطب بطور متعارف به آن اطلاعات اعتماد کرده و براساس آن عمل نماید. در قراردادهای الکترونیک عدم ارائه اطلاعات کافی در تصمیم‌گیری و بعضاً سوءاستفاده برخی تولیدکنندگان و تامین‌کنندگان کالا که برای متاثر نمودن کودکان اقدام به تبلیغات تحریک‌کننده و فریبنده می‌نمایند یا به نحوی تبلیغات را مدیریت کنند که سلامت جسمی یا روانی کودک را تحت تاثیر قرار گیرد؛ از موارد احراز عدم حسن نیت می‌باشد که البته مبنای تشخیص مصداق عدم حسن نیت با توجه به مقضیات داوری عرف می‌باشد. بنابراین با توجه به ماده ۱۴ قانون تجارت الکترونیک چنانچه مقرر «ایجاد قانونی» داده‌ها و سوابق الکترونیک یعنی مقررات ماده ۳۵ و ۵۱ قانون اخیر و سایر مقررات مرتبط جهت رعایت کودکان مواردی از قبیل ارائه، دسترسی و جمع‌آوری داده‌ها، تبلیغ و حسن نیت، رعایت نگردد قابلیت استنادپذیری و اعتبار داده‌ها و سوابق الکترونیک ناممکن تلقی و از نظر اجرای مفاد و سایر آثار در حکم اسناد معتبر و قابل استناد در مراجع قضائی و حقوقی تلقی نمی‌شوند. همچنین پیشنهاد می‌گردد تا در زمینه اعتلای حقوق کودک، پرهیز از ولنگاری در قضیه حقوق کودکان در فضای مجازی، بهینه‌سازی فضای مجازی برای کودکان و تأمین امنیت روانی آنان، استنادپذیری داده‌های الکترونیک با حفظ حرمت و کرامت و همچنین الزامات قانونی در این زمینه لحاظ گردد. همچنین ممکن است برخی تولیدکنندگان و تامین‌کنندگان کالا ایراد نمایند که تشخیص مخاطبین کودک مشکل است و به نحوی بخواهند از بار مسئولیت شانه خالی نمایند لذا بهتر است سایت‌هایی که مجوز نماد اعتماد ملی را دریافت می‌کنند نیز به سامانه احراز هویت ثبت احوال متصل باشند تا با درج مشخصات مخاطب هویت وی احراز گردد و

References:

1. Yavari Vesagh M. The Role of Media in Political and Social Awareness of Qom. Islamic Research Center of Radio and Television. 2011:67. [Persian].
2. Langroodi M. Extensive in Legal Terminology. 2 ed. Tehran: Ganje Danesh Publishing; 2002. [Persian].
3. Mousavi Bojnordi M. A child in Islamic thought and Iranian law to enjoy the relevant rights. *Matin Scientific Research Quarterly*. 2003;5(21):27-60. [Persian].
4. Zamani Darmzari MR. Iran and the World Convention on the Rights of the Child. Available at: <https://www.khabaronline.ir>. 2013. [Persian].
5. Hasani J. Criminal protection of privacy in cyber space. Tehran: Shahid Behshti University; 2006. [Persian].
6. Nemati S, Noori S, Arbabi N. Investigating the impact of media and virtual tools on people's socialization. Available at: https://www.civilica.com/Paper-ICRBS01-ICRBS01_252.html. 2015.
7. Ansari E, Kianpour M, Atae P. Sociological Analysis of the Effects of Using Cyber Space on Oral Culture (Research Case: Isfahan city). *Journal of Applied Sociology*. 2018;29(1):18-40. [Persian].
8. Soleimani A. Human rights guarantees in the protection of children in cyberspace. Tehran: Islamic Azad University, Tehran Branch Center; 2016. [Persian].
9. Darvishvand F. Children's rights in cyberspace with emphasis on the Convention on the Rights of the Child. Tehran: Payame Noor University; 2017. [Persian].
10. Elsan M, Manoochehri M. The ritual of discovering and expressing reason in cyberspace. *Journal of Criminal Law*. 2018;9(2):7-30. [Persian].
11. Moazzenzadegan H, Shaigan M. Citation and study of electronic evidence in Iranian criminal law. *Quarterly Journal of Legal Perspectives Faculty of Judicial Sciences and Administrative Services*. 2009;17(48):77-102. [Persian].
12. Sarookhani B, Shokrbeigi A. *Sociology of Communication in the Contemporary World*. Tehran: Bahmanborna; 2014. [Persian].
13. Bastani B, Ashoori M. Computer and cybercrime are new manifestations of delinquency. 2 ed. Tehran: Behnam Publications; 2007. [Persian].
14. Arazesh E. Citation of electronic evidence with a view to the law of collection and citation of electronic evidence approved in 1393. Isfahan: Shahid Ashrafi University of Isfahan, Faculty of Literature and Humanities; 2007. [Persian].
15. Karimi M. Collection and citation of electronic evidence in Iranian criminal law. Tehran: Allameh Tabatabai University, Faculty of Political Science 2012. [Persian].
16. Sahraghard H. Citation of Electronic Evidence in the Criminal Procedure Process. 3rd International Conference on Jurisprudence and Law; Hamedan: Walt and Social Sciences; 2018. p. 1.
17. Güneş PM. The role of maternal education in child health: Evidence from a compulsory schooling law. *Economics of Education Review*. 2015;47:1-16.
18. Toebes B, Gispén ME, Been JV, Sheikh A. A missing voice: the human rights of children to a tobacco-free environment. *Tobacco control*. 2018;27(1):3-5.
19. Greenbaum J, Crawford-Jakubiak JE, Abuse CoC, Neglect. Child sex trafficking and commercial sexual exploitation: health care needs of victims. *Pediatrics*. 2015;135(3):566-74.
20. Ahmadniya SH. A comprehensive cognitive study of the effects of licensed chamber networks on the appropriateness of families. *Journal of Prevention Approach*. 2017;1(1):21-34. [Persian].
21. Iranmehr M, Shafieabadi A, Naeemi E. A qualitative study of the pathology of virtual social networks on students' mental health and the views of school counselors. *Quarterly of Counseling Culture and Psychotherapy*. 2018;9(33):43-79. [Persian].
22. Beigzadeh HK. Virtual Ethics or Ethical Cyberspace? The Third National Conference in Honor of Suhrawardi on the Subject of Applied Ethics; Zanjan: Zanjan University; 2012.
23. Wickham S, Anwar E, Barr B, Law C, Taylor-Robinson D. Poverty and child health in the UK: using evidence for action. *Archives of disease in childhood*. 2016;101(8):759-66.
24. WHO. Sexual health, human rights and the law. Available at: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/175556/978924_1564984_eng.pdf. 2019.
25. Yaghmaian B. *Social change in Iran: An eyewitness account of dissent, defiance, and new movements for rights*. New York: SUNY Press; 2012.
26. Jamshidi MS. A Study of Self-Control in Children and Adolescents. 2nd International Conference on Behavioral Sciences and Social Studies; Istanbul; 2015.
27. Shahraki A, Ganji M. Investigating the effect of addiction to new communication technologies (Internet, satellite) on family breakdown in Shahrekord. *Journal of Social Research Studies in Iran*. 2015;4(1):167-94. [Persian].

28. Available at: <https://www.alephba.org/2015/08/>. 2019.
29. Mohseni F. The share of children and adolescents in criminal protection (in cyberspace and real). *Journal of Criminal Law Teachings*. 2011;8(1):137-70. [Persian].
30. Agha babaee H, Abbasi M. Cyberspace privacy and the preventive challenges facing the NAJA. *Quarterly Journal of Crime Prevention Studies*. 2010;5(17):29-58. [Persian].
31. Akhbarieh H. Protecting children on the Internet. Available at: <https://article.tebyan.net/257616>. 2013.
32. Available at: <https://article.tebyan.net/257616/Child-protection-in-the-internet-space>. 2019.
33. Human rights in cyberspace. Australian Human Rights Commission. Available at: www.HumanRights.gov.au. 2013.
34. De Boni M, Prigmore M. Growing up in cyberspace: children's rights online. Available at: <https://www.researchgate.net>. 2014.
35. Ambasna-Jones M. children's rights and the internet. Available at: www.unicef.org/csr/childrensrightsandinternet.html. 2016.
36. Available at: <https://www.vekalatonline.ir/articles/38980>. 2019.
37. Available at: <https://www.atnanews.ir/?p=89442>. 2019.
38. Mosavi SF, Mosavi SM, Vakili Moghaddam MH, Gholami MA. A Comparative Study of the Principles of Contract Interpretation. *Quarterly Journal of Private Law Research*. 2012;1(1):183-213. [Persian].
39. Shahidi M. *Effects of Contracts and Obligations*. Tehran: Majd; 2006. [Persian].
40. Sadeghi Neshat A. *E-Commerce Law*. Tehran: Jangal Publication; 2015. [Persian].
41. Bahramiahmadi H. *Abuse of the right*. Tehran: Ettelaat Publication; 1998. [Persian].
42. Mandegar M. *International Trade Contracts*. Tehran: Shahrđanesh Publication; 2014. [Persian].
43. Weitzenböck EM. Good faith and fair dealing in contracts formed and performed by electronic agents. *Artificial intelligence and law*. 2004;12(1-2):83-110.
44. Weitzenboeck E. *Electronic Agents and Contract Performance: Good Faith and Fair Dealing: Norwegian Research Centre for Computers & Law, Faculty of Law, University of Bologna*; 2002.

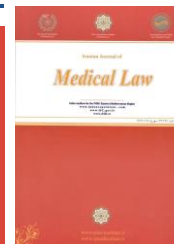
The Iranian Association
of Medical Law

MLJ

Medical Law Journal

2021; 15(56): e17.

Journal Homepage: <http://ijmedicallaw.ir>

ORIGINAL ARTICLE

The Effect of Children's Right to Health Component on Data Citation Capability and Electronic Records

Mehrzad Razmi¹, Mostafa Mandegar^{2*}, Masoudreza Ranjbar Sahraei³, Reza Zareie⁴

1. PhD Student in Private Law, Department of law, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.
2. Assistant Professor of Private Law, Department of law, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.
3. Assistant Professor of Private Law, Department of law, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.
4. Assistant Professor of Private Law, Department of law, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.

ARTICLE INFORMATION

Received: 27 April 2020

Accepted: 16 May 2020

Published online: 15 May 2021

Keywords:

Data Citation

Health Rights

Cyberspace Electronic Records

Child Rights

* Corresponding Author:

Mostafa Mandegar

Address: Department of law, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.

Postal Code: 71987-74731

Telephone: 71-32279127

Email: drmandegar@gmail.com

ABSTRACT

Background and Aim: After entering the new information technology, information about people's lives, little by little, this gift has been made in many aspects of life, including the rights of the child. For this reason, in the present age, there is a need for research topics, as a result of which, if it has rights, if children in cyberspace are subject to cyberspace conditions, it will be referred to as cyberspace and will be revived. In cyberspace, the child encounters a lot of electronic data and records that may threaten his physical, mental and emotional health and consequently his personal and dignity future. The purpose of this study is to investigate the conditions that affect the reliability of data and electronic records in terms of protecting the child's right to health.

Materials and Methods: This research is a prospective descriptive analytical study. The study population is children and adolescents with a view to their right to health in cyberspace now and in the future, who either interact with cyberspace in some way or their information is recorded by others in this space.

Results: Unlimited registration and storage of information about children by educational, sports, cultural institutions and some related sites may damage their identity because by publishing content in cyberspace, it becomes a kind of document and reason for an event in an infinite space. It is almost impossible to remove, which can be a violation of the child's health.

Ethical considerations: Honesty and fidelity were observed in the analysis of texts and citations.

Conclusion: This study showed that if electronic data and records in cyberspace do not comply with the component of children's right to health in matters such as presentation, access and collection of data, publicity and good faith, the reliability and validity of electronic data and records are considered impossible. The implementation of the provisions and other works are not considered as valid and can be cited documents in judicial and legal authorities.

© Copyright (2018) Iranian Association of Medical law, Tehran, Iran.

Cite this article as:

Razmi M, Mandegar M, Ranjbar Sahraei MR, Zareie R, The Effect of Children's Right to Health Component on Data Citation Capability and Electronic Records. *Medical Law Journal* 2021; 15(56): e17.